

Het uitgangspunt van een rechtvaardige overheid is voor burgers vooral gerelateerd aan gelijkheid en voldoende hebben

Rapport – Onderzoek naar rechtvaardig overheidshandelen onder burgers

15 augustus 2022

door:
Petra Immerzeel
Daphne Bollen

MarketResponse
Data ▶ Insights ▶ Consultancy

Inhoudsopgave

Introductie

Conclusies

Resultaten - Spontane beleving en begrip rechtvaardigheid

Resultaten - Perspectieven op een rechtvaardige overheid

Bijlage:

- Onderzoeksverantwoording
- Beschrijving van de doelgroep: vertrouwen in politiek
- Beschrijving van de doelgroep: politieke voorkeur
- Achtergrondinformatie: stromingen ten aanzien van rechtvaardigheid
- Tabellen digitale toegankelijkheid

In opdracht van:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Petra Immerzeel
Senior Research Consultant
petra.immerzeel@marketresponse.nl
06 13 90 93 96

Daphne Bollen
Research Consultant
daphne.bollen@marketresponse.nl
06 13 24 60 75

Situatie en vraagstelling

Aanleiding

Binnen het ministerie van BZK werkt de directie Kennis, Internationaal, EU en Macroeconomie (KIEM) aan het thema 'de rechtvaardige overheid'. Onderdeel daarvan is het verwerven van inzichten vanuit het burgerperspectief die helpen bij het hanteerbaar maken van het begrip rechtvaardigheid.

Context

Vanuit van de filosofie en ethiek is er van alles te vinden en te zeggen over wat rechtvaardigheid en rechtvaardig handelen nu precies zijn. Er bestaan diverse interpretaties en sommige staan ogenschijnlijk lijnrecht tegenover elkaar. Wat door de één als rechtvaardig gepercipieerd wordt, hoeft dat voor een ander niet te zijn. Bovendien kan het ook contextafhankelijk zijn.

Resultaten

In dit rapport wordt uiteengezet hoe burgers aankijken tegen de begrippen rechtvaardig en onrechtvaardig. En hoe ze rechtvaardigheid associëren met overheidshandelen. De uitkomsten van dit onderzoek helpen om meer begrip te krijgen van een rechtvaardige overheid vanuit burgerperspectief en kunnen dienen als startpunt voor verder gesprek hierover.

De centrale vraag is:

Wat verstaan burgers in Nederland onder rechtvaardigheid en een rechtvaardige overheid?

Deelvragen:

- Wat betekenen rechtvaardigheid en een rechtvaardige overheid in de perceptie van burgers?
- Welke vormen van rechtvaardigheid beschouwen burgers als meest belangrijk?
- Welke inhoudelijke perspectieven op rechtvaardigheid (en daarbij horende rolopvattingen en instrumenten van de overheid) beschouwen burgers als meest belangrijk?
- Hoe verschillen groepen burgers in hun opvattingen over rechtvaardigheid (te denken aan leeftijd, opleiding en politieke voorkeur)?

Conclusies

Conclusies (1/2)

Spontaan denken burgers bij (on)rechtvaardigheid vooral aan (on)eerlijkheid en (on)gelijkheid

Bij (on)gelijkheid gaat het om gelijke kansen voor iedereen en mensen gelijk dan wel ongelijk behandelen. Daarnaast staat bij ongelijkheid ook het verschil tussen arm en rijk (en de gevolgen daarvan) centraal. Aanvullend denken mensen nog aan de volgende onderwerpen:
Bij rechtvaardigheid: 1. betrouwbaarheid (doen wat je zegt), 2. regels (gelijke regels voor iedereen, eerlijke regels en handhaving hiervan), 3. de aanpak van ongewenst gedrag (bijvoorbeeld boetes of andere strafvormen) en 4. helpen (mensen helpen die het zwaar hebben, die minder bedeeld zijn, ervoor zorgen dat iedereen een goede basis heeft).
Bij onrechtvaardigheid: 1. ongewenst gedrag, 2. onbetrouwbaarheid (leugens), 3. discriminatie (o.b.v. afkomst, geboorteland).

Voorbeelden geven van rechtvaardig overheids-handelen vindt men lastiger dan voorbeelden van onrechtvaardig handelen; veel voorbeelden hebben twee kanten in zich

Vaak zijn voorbeelden juist de onderwerpen die in de media veel aandacht hebben gekregen (zoals toeslagenaffaire en woningmarkt). Wanneer het gaat over specifieke onderwerpen, dan blijkt vaak dat wat de één als rechtvaardig ziet door de ander als onrechtvaardig gezien wordt. Bijvoorbeeld: het helpen van vluchtelingen door woningen aan te bieden (rechtvaardig) versus helpen van vluchtelingen terwijl 'onze jongeren' geen kans krijgen op een woning (onrechtvaardig). De (in verhouding) meest genoemde voorbeelden die mensen geven:
Rechtvaardig overheids-handelen: (financiële) tegemoetkoming van de overheid, helpen (mensen die het minder hebben), regels, gelijkheid (versus ongelijkheid), democratie, corona(beleid).
Onrechtvaardig overheids-handelen: woningmarkt (specifiek: voorrang geven aan vluchtelingen boven 'eigen' jongeren), toeslagenaffaire (en belastingen), alles wordt duurder (hierin ook: vergroten verschil tussen rijk en arm), onbetrouwbaar (versus betrouwbaar).

Gelijkheid, voldoende hebben en deugzaamheid belangrijk bij rechtvaardige overheid

Er zijn verschillende perspectieven in het benaderen van het begrip 'Rechtvaardigheid' en zodoende ook het rechtvaardig te werk gaan door de overheid. In dit onderzoek zijn een aantal perspectieven op rechtvaardigheid voorgelegd. Hieruit is gebleken dat Nederlandse burgers een rechtvaardige overheid vaker benaderen vanuit de waarden 'gelijkheid' ("*gelijke gevallen gelijk behandelen*"), 'voldoende hebben' ("*zorgen dat iedereen voldoende heeft om van te leven*") en 'deugzaamheid' ("*stimuleren dat mensen het juiste doen en zich goed gedragen*"). Minder vaak wordt een rechtvaardige overheid geassocieerd met het uitgangspunt 'praktische afweging van kosten en baten' ("*uitgaan van grootste welvaart/welzijn voor de grootste groep mensen*") of 'individuele vrijheid voorop' en 'verantwoordelijk voor eigen succes' ("*het gaat om survival of the fittest, je moet zélf zorgen dat je het goed voor jezelf regelt*").

Conclusies (2/2)

**Rechtvaardig
overheidshandelen wordt
vooral beoordeeld vanuit
perspectief van de meerderheid
van de Nederlanders**

In het bepalen van de mate van rechtvaardig handelen van de overheid kijken de meeste burgers vooral naar het effect op de meerderheid van de Nederlanders (35%), gevolgd door een kwart dat vooral kijkt naar het effect op henzelf en de eigen directe omgeving (27%). De rest is verdeeld over Nederlanders die het minder hebben dan ik (22%), komende generaties (11%) en de bevolking wereldwijd (6%).
Burgers met een rechtse politieke voorkeur geven vaker aan dat zij naar de effecten op henzelf en hun eigen omgeving kijken, terwijl burgers met een linkse politieke voorkeur vaker kijken naar de effecten op anderen. Ouderen (65+) kijken ook vaker naar het effect op anderen, waar volwassenen tussen 30 en 49 jaar vaker naar zichzelf en de directe omgeving kijken.

**In perceptie van burgers is de
landelijke overheid het minst
rechtvaardig van alle
overheidslagen**

Burgers hebben een kritische houding ten aanzien van (on)rechtvaardig handelen van verschillende instellingen. De Rijksoverheid wordt ten opzichte van andere overheidslagen het minst goed beoordeeld. Bijna twee op de vijf burgers zeggen de landelijke overheid onrechtvaardig te vinden (38%), dit is het grootste aandeel per voorgelegde institutie.
Gepercipieerde rechtvaardigheid hangt samen met het vertrouwen dat mensen hebben in de regering of de Tweede Kamer. Hoe meer vertrouwen, hoe vaker men de landelijke overheid rechtvaardig vindt handelen. Daarnaast geldt dat ouderen (65+), mensen uit lagere inkomensklassen en mensen met een rechtse politieke voorkeur negatiever zijn over de rechtvaardigheid van overheidshandelen.

**Sentiment t.a.v. rechtvaardig
overheidshandelen negatiever
dan drie jaar geleden**

Het oordeel over de rechtvaardigheid van het overheidshandelen is de afgelopen jaren niet verbeterd. De helft van de burgers geeft aan dat het oordeel negatiever is geworden. Het negatieve sentiment van burgers over (on)rechtvaardig overheidshandelen ligt niet zozeer aan de intenties van de overheid als instantie of van haar medewerkers. De meerderheid van de burgers gelooft dat zij proberen rechtvaardig te werk te gaan.

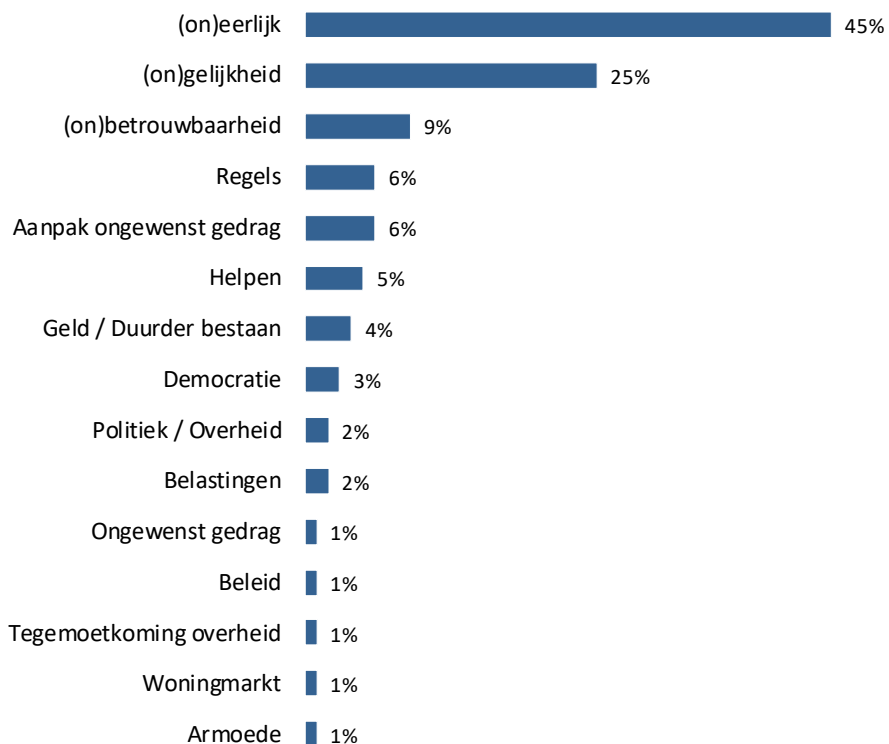
Resultaten
*Spontane beleving en begrip
rechtvaardigheid*

Spontane associaties (on)rechtvaardigheid

Burgers denken bij (on)rechtvaardigheid vooral aan (on)eerlijkheid, (on)gelijkheid en (on)betrouwbaarheid

Spontane associaties 'rechtvaardig'

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 27](#)

Spontane associaties 'onrechtvaardig'

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 28](#)

Een aantal verschillen tussen doelgroepen:

Rechtvaardig

- Mensen met een linkse politieke voorkeur noemen relatief vaker dan rechts: gelijkheid.
- Rechts noemt juist relatief vaker: politiek/overheid.

Onrechtvaardig

- Mensen met een linkse politieke voorkeur noemen relatief vaker dan rechts: discriminatie.
- Rechts noemt juist vaker: buitenlanders.

Toelichting:

Respondenten is gevraagd om aan te geven waar ze aan denken bij 'rechtvaardig' en 'onrechtvaardig' in het algemeen. Hierop is een tekstanalyse uitgevoerd. Dit geeft inzicht in de thema's die het vaakst spontaan genoemd worden.

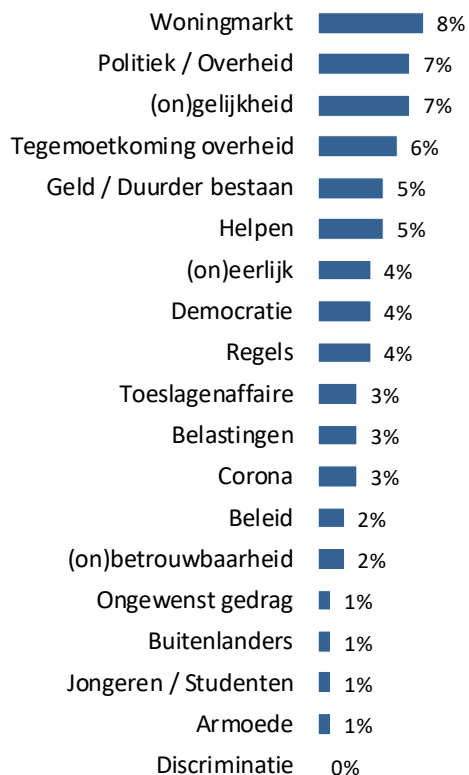

Spontane beleving en begrip (on)rechtvaardig overheidshandelen a.d.h.v. voorbeelden

Enkele thema's worden vooral genoemd als voorbeeld van rechtvaardig handelen; veel thema's worden als voorbeeld van beide kanten genoemd

Rechtvaardige overheid

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 29](#)

Onrechtvaardige overheid

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 30](#)

Conclusies:

- Mensen kunnen makkelijker voorbeelden van onrechtvaardig handelen geven dan van rechtvaardig handelen.
- Onrechtvaardig handelen: 6 op de 10 kan een voorbeeld geven.
- Rechtvaardig handelen: 4 op de 10 kan een voorbeeld geven.

Een aantal verschillen tussen doelgroepen:

Rechtvaardig

- 18-34-jarigen noemen vaker de woningmarkt dan de rest.

Onrechtvaardig

- 18-34 jarigen noemen vaker corona dan de rest, 65+ers noemen vaker de toeslagenaffaire dan de rest.
- Mensen met een linkse politieke voorkeur noemen relatief vaker dan rechts: discriminatie, helpen, toeslagenaffaire, regels.
- Rechts noemt juist vaker: buitenlanders, democratie, politiek/overheid, corona.

Vraag: Kan je een voorbeeld geven van een situatie uit je eigen leven (of van iemand uit je omgeving) waarin je de overheid juist wél of niet rechtvaardig te werk vond gaan? Zou je nog een voorbeeld kunnen geven van een situatie waarin je de overheid juist wél of niet rechtvaardig ter werk vond gaan?

Basis: alle respondenten, n = 1257

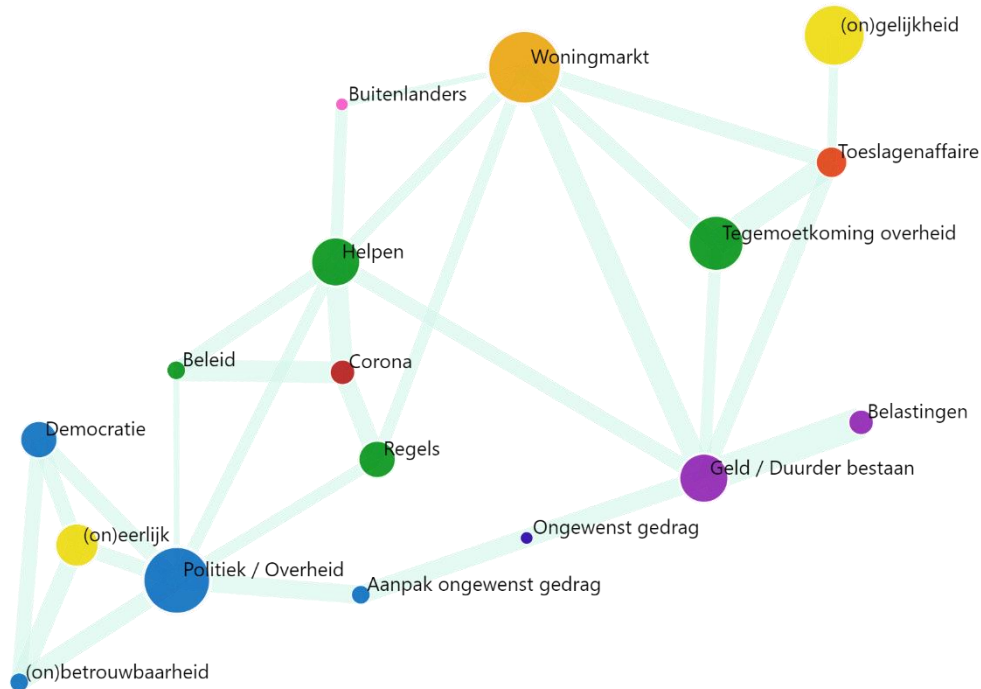

Spontane beleving en begrip (on)rechtvaardig overheidshandelen a.d.h.v. voorbeelden

Burgers vinden het moeilijker voorbeelden te geven van rechtvaardig dan onrechtvaardig overheidshandelen

Rechtvaardige overheid – circa 7 op de 10 kan een voorbeeld geven

Circa 15% weet het niet / circa 15% geeft geen antwoord

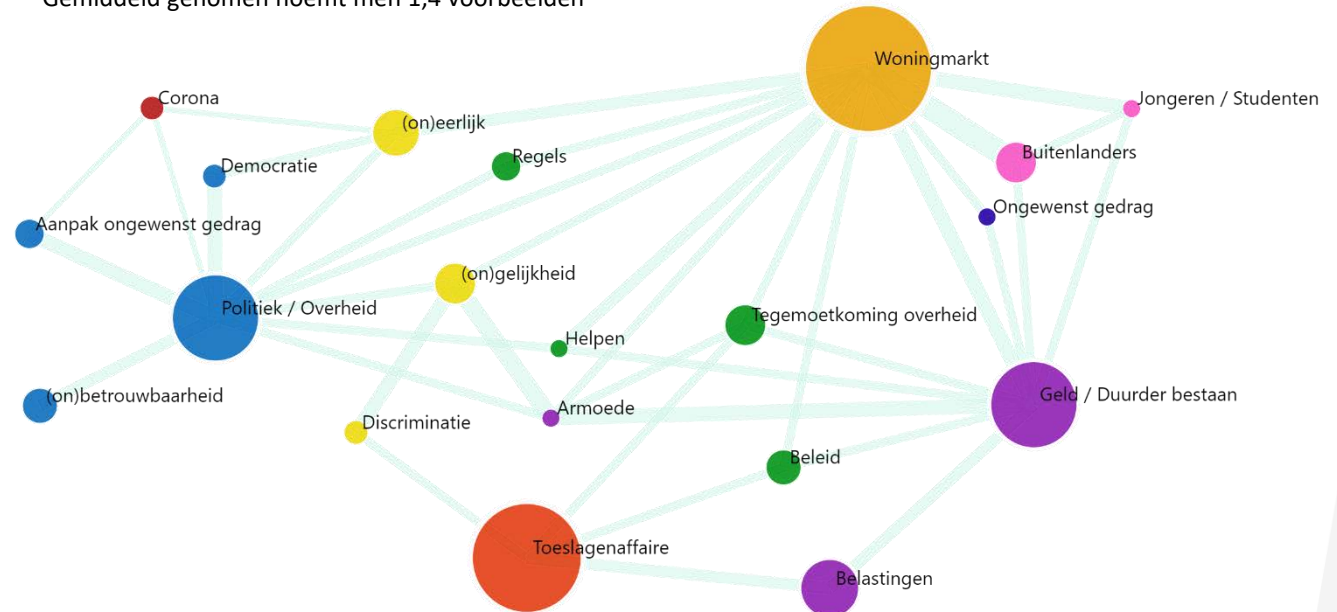

Vraag: Kan je een voorbeeld geven van een situatie uit je eigen leven (of van iemand uit je omgeving) waarin je de overheid juist wél of niet rechtvaardig te werk vond gaan? Zou je nog een voorbeeld kunnen geven van een situatie waarin je de overheid juist wél of niet rechtvaardig ter werk vond gaan?

Basis: alle respondenten, n = 1257

Onrechtvaardige overheid – iedereen kan voorbeeld geven

Gemiddeld genomen noemt men 1,4 voorbeelden

Toelichting:

Respondenten is gevraagd om een voorbeeld te geven van een situatie uit het eigen leven (of van iemand uit de omgeving) waarin men de overheid juist wél of niet rechtvaardig te werk vond gaan. Hierop is een tekstanalyse uitgevoerd. Dit geeft inzicht in de thema's die spontaan genoemd worden. De bollen staan voor genoemde thema's. Hoe groter de bol, hoe vaker dit thema spontaan genoemd is. Hoe breder de lijnen tussen bollen, hoe vaker de thema's samen worden genoemd. De kleuren geven aan welke thema's bij elkaar horen.

Spontane beleving en begrip (on)rechtvaardigheid (1/2)

- **Woningmarkt**

Gaat over een woning voor iedereen, recht hebben op een woning en dat woningen eerlijker verdeeld zouden moeten worden. Het wordt als rechtvaardig voorbeeld genoemd als hier aandacht voor is en als voorbeeld van onrechtvaardigheid wanneer dit niet goed gaat. Het thema 'verdeling' en 'voorrang geven' komt hierbij veel terug. Dit in combinatie met groepen als vluchtelingen/asielzoekers en autochtone jongeren die heel moeilijk aan een woning kunnen komen, lang moeten wachten. Het gaat over de beschikbaarheid (genoeg/ te weinig) en de betaalbaarheid. In dit kader wordt ook het 'toestaan' of juist 'aanpakken' van het speculeren en beleggen in woningen genoemd.

- **Buitenlanders (linkt met woningmarkt)**

Hierbij gaat het om hulp aan vluchtelingen/asielzoekers (meestal rechtvaardig), maar ook om de voorrang die ze krijgen ten opzichte van Nederlanders, die niet iedereen terecht vindt (meestal onrechtvaardig). Dit gaat dan vaak om het krijgen van een woning, maar ook om banen en geld om rond te komen.

- **Jongeren/studenten (linkt met woningmarkt)**

Jongeren en studenten worden genoemd als een groep die het moeilijk heeft in Nederland. Het gaat dan vooral om de moeite die ze hebben om een goede start te maken (alles is duur, ze hebben een grote studieschuld) en een woning te vinden (woningmarkt).

- **Toeslagenaffaire**

Het daarna vaakst genoemde onderwerp is de toeslagenaffaire, als voorbeeld van onrechtvaardigheid (soms ook juist benoemd als voorbeeld van rechtvaardigheid, als het gaat om het herstellen ervan). Vaak sec zonder toelichting. Daarnaast veel samen genoemd met de opvatting dat de mensen die hierdoor gedupeerd zijn, niet goed behandeld zijn. Het gaat over het uit huis plaatsen van kinderen en het compenseren van de getroffen personen. Men noemt dat het goed is dat eraan gewerkt wordt, maar ook dat het slecht is dat dit nog steeds niet voor elkaar is. Hierbij is er een duidelijke link met **discriminatie** (o.b.v. afkomst, geboorteland, ook wel etnisch profileren) en **(on)gelijkheid** (mensen (on)gelijk behandelen). Ook is er link met de **tegemoetkoming van de overheid**, waarbij het specifiek gaat om het herstellen van de gemaakte fouten en het compenseren van de betrokkenen.

- **Politiek/Overheid**

Gaat over (specifieke) politici en hun gedrag, politici in het algemeen maar ook de politiek (regering, Tweede Kamer, etc.) in het algemeen. In veel gevallen zijn dit voorbeelden van onrechtvaardig handelen (hebben een negatieve insteek). Wanneer de politiek in positieve zin genoemd wordt, gaat het om veel verschillende onderwerpen (regels, beleid, iets wat een politicus heeft gezegd, etc.).

- **Politiek/Overheid (vervolg)**

Er is een sterke link met het thema **betrouwbaarheid**, waarbij het gaat over het nakomen van beloftes, leugens en transparantie (vaker genoemd als voorbeeld van onrechtvaardigheid). Ook **democratie** is hieraan gelinkt, waarbij het vooral gaat over 'stemmen', je mening kunnen uiten en inspraak hebben. Het hebben van verkiezingen ziet men als rechtvaardig. Alleen: wat daar vervolgens mee gedaan wordt, benoemt men weer vaak als onrechtvaardig. Net als beloftes die gedaan worden en niet nagekomen worden. Tot slot gaat het binnen dit thema ook veel over de **aanpak van ongewenst gedrag**, waar men al dan niet over te spreken is. Bijvoorbeeld boetes of andere strafvormen die men al dan niet terecht vindt.

- **Regels**

Binnen dit thema gaat het over *gelijke regels* voor iedereen en *eerlijke regels*. Het wel of juist niet houden aan die regels en de handhaving hiervan. Dit wordt bijvoorbeeld in combinatie genoemd met de woningmarkt (regels en wetten om het voor specifieke groepen mensen makkelijker te maken om aan een woning te komen), maar bijvoorbeeld ook de coronamaatregelen vanuit de overheid.

Spontane beleving en begrip (on)rechtvaardigheid (2/2)

- **(on)Eerlijk**

Rechtvaardigheid wordt sterk gekoppeld aan (on)eerlijkheid. Men noemt *allerlei voorbeelden van dingen die men al dan niet eerlijk vindt*. Meest genoemd zijn ook hier weer de woningmarkt en de toeslagenaffaire. Ook het gedrag van politici en de politiek worden in algemene zin genoemd (vaker negatief dan positief), het coronabeleid (relatief vaak positief) en bijvoorbeeld de verkiezingen (het niet nakomen van beloftes). Verder wordt ook het betalen van belastingen genoemd en daarbinnen het verschil tussen arm en rijk (rijken profiteren).

- **(on)Gelijkheid**

Naast (on)eerlijkheid wordt rechtvaardigheid ook sterk gekoppeld aan (on)gelijkheid. Dit gaat enerzijds om *gelijke kansen voor iedereen* en om *mensen gelijk behandelen*. Anderzijds gaat het wat specifiek om *verschillen tussen arm en rijk*: rijken worden rijker, armen worden armer. Dus de kansen die mensen krijgen die het beter hebben versus mensen die het minder hebben. Soms gaat het ook om verschillen op basis van geslacht of geaardheid. Er is dan ook een sterke link met thema **discriminatie**. Hierbinnen gaat het primair om discriminatie o.b.v. afkomst/geboorteland en het is vaak gekoppeld aan etnisch profileren (met als voorbeeld de toeslagenaffaire).

- **Tegemoetkoming overheid**

Dit thema gaat over financiële tegemoetkoming van de overheid richting burgers. Bijvoorbeeld in de vorm van subsidie (o.a. verduurzaming woningen, elektrische auto), uitkeringen en bijstand voor mensen die het nodig hebben (maar ook misbruik hiervan) en compensatie (o.a. aardbevingen Groningen, toeslagenaffaire). Het is vaker een voorbeeld van rechtvaardigheid dan van onrechtvaardigheid.

- **Beleid**

Binnen dit thema worden verschillende voorbeelden genoemd van beleid dat men al dan niet rechtvaardig vindt. Bijvoorbeeld het beleid rondom pensioenen, klimaatbeleid en bijvoorbeeld ook het beleid m.b.t. de hulp aan Oekraïne. Los wordt ook **coronabeleid** genoemd. Het gaat daarbinnen o.a. om de bijbehorende maatregelen die men al dan niet rechtvaardig vindt.

- **Helpen**

Dit thema is vooral positief gekleurd (rechtvaardig). Het gaat bijvoorbeeld over mensen helpen die het zwaar hebben (minder bedeeld zijn), ervoor zorgen dat iedereen een goede basis heeft. De andere kant is dat de overheid soms juist te weinig hulp biedt of dat bepaalde groepen te weinig steun krijgen (en andere groepen juist onterecht steun).

- **Geld/Duurder bestaan**

Alles binnen dit thema draait om geld, de betaalbaarheid van bijvoorbeeld een woning of de verduurzaming van een woning, de lage rente op spaargeld en het betalen van hoge belastingen. Er wordt veel gesproken over alles wat duurder wordt (o.a. energieprijzen, brandstofprijzen) en de maatregelen vanuit de overheid om hierop in te grijpen, bijvoorbeeld rondom de energieprijzen (wat juist weer als rechtvaardig gezien wordt).

Daarmee linkt het ook met thema armoede (het belang van het bijstaan/helpen van deze groep). Verder gaat het erover dat het veel uitmaakt of je veel of weinig geld hebt. Enerzijds wordt dat als onrechtvaardig gezien, maar anderzijds zijn er ook mensen die vinden dat je er 'recht op hebt', oftewel als je er hard voor werkt, dan mag je er ook van 'genieten'.

- **Belastingen**

Dit thema hangt sterk samen met geld en toeslagenaffaire. Tegelijk gaat het ook over rijken die naar verhouding minder belasting betalen dan mensen met een lager inkomen.

- **Ongewenst gedrag**

Hier worden allerlei vormen van ongewenst gedrag genoemd zoals criminaliteit en slachtoffers daarvan (o.a. diefstal, geweld, oplichting). Logischerwijze vooral als voorbeeld van onrechtvaardigheid.

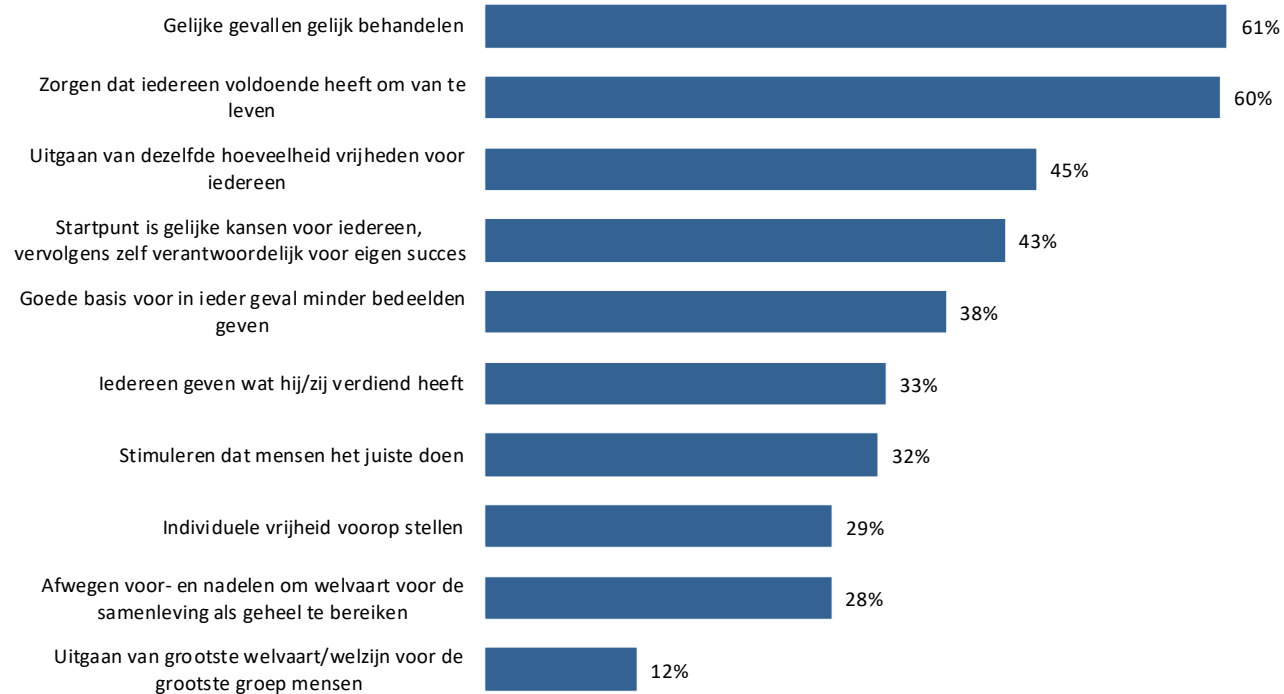

Resultaten
*Perspectieven op een rechtvaardige
overheid*

Perspectieven op een rechtvaardige overheid

Uit de voorgelegde perspectieven op een rechtvaardige overheid vindt de meerderheid van de burgers dat 'gelijkheid' en 'zorgen dat iedereen voldoende heeft' het beste passen.

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 31](#)

- Perspectieven die uitgaan van 'gelijkheid' en 'voldoende hebben' worden het meest geassocieerd met een rechtvaardige overheid.
- Uitspraken die uitgaan van een meer praktische kosten-baten-afweging worden door het kleinste aandeel burgers gekozen ('Afweging voor en nadelen om welvaart voor samenleving als geheel te bereiken' en 'Uitgaan grootste welvaart voor grootste groep mensen').
- Jongeren kiezen vaker voor stellingen die passen bij het perspectief deugdzaamheid (bijv. 'Stimuleren dat mensen het juiste doen'). Ouderen kiezen vaker voor gelijkheid en voldoende voor iedereen.

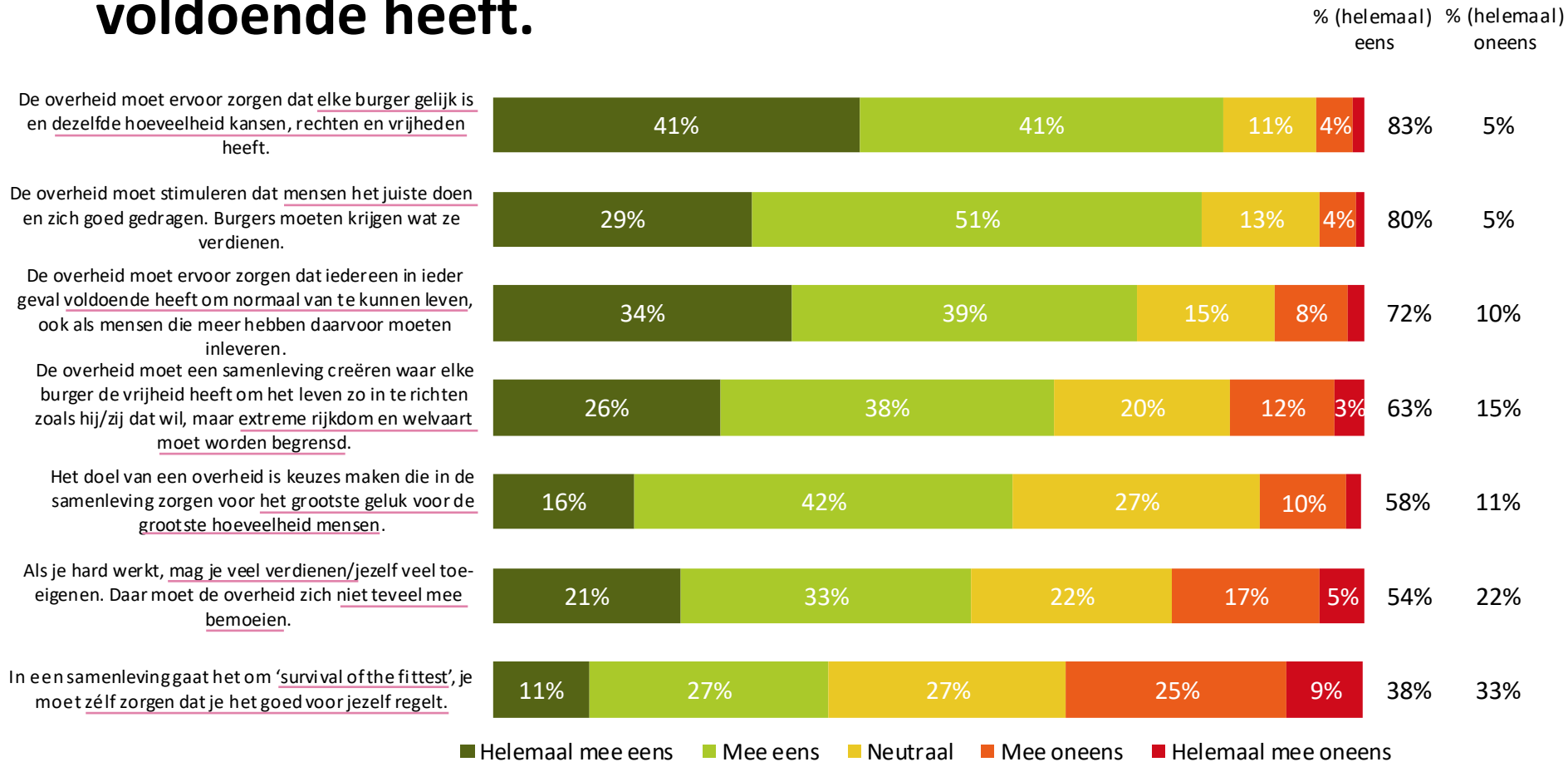
Vraag: Als je naar de volgende omschrijvingen kijkt, welke van deze passen volgens jou het beste bij het uitgangspunt van een rechtvaardige overheid? Je mag er 5 kiezen.
Basis: alle respondenten, n = 1257

Perspectieven op een rechtvaardige overheid

De overheid moet vooral zorgen voor gelijke kansen, bewaken dat mensen het juiste doen en iedereen voldoende heeft.

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 32](#)

Vraag: Ben je het eens of oneens met de volgende uitspraken?

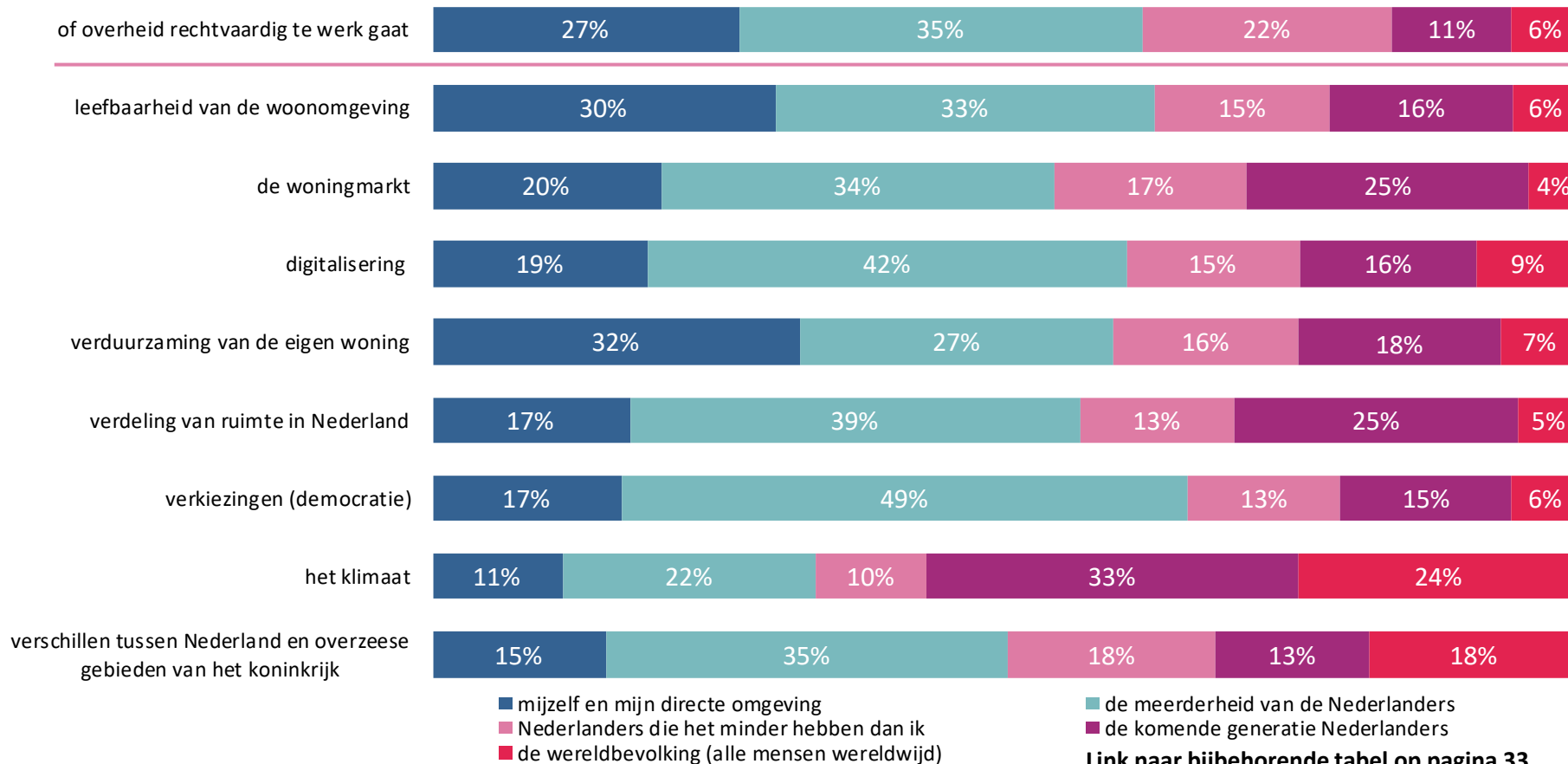
Basis: alle respondenten, n = 1257

- Ook wanneer er concreter wordt voorgelegd wat de rol van de overheid zou betekenen wanneer je rechtvaardigheid vanuit verschillende perspectieven benadert, zien we dat de ruime meerderheid van de burgers het eens is met invalshoeken vanuit de waarden 'gelijkheid' en 'voldoende hebben'.
- Ook het perspectief vanuit het 'juiste doen en goed gedragen' spreekt aan.
- Minder burgers zijn het eens met stellingen die uitgaan van een grote mate van eigen beschikking en de vrijheid om het goed voor jezelf te regelen.

Perspectieven op een rechtvaardige overheid

Bij beoordelen van rechtvaardig overheidshandelen denken burgers vooral aan het effect op de meerderheid van de Nederlanders.

Politieke voorkeur is een factor die van invloed is op het perspectief dat men inneemt. Burgers met een rechtse politieke voorkeur kiezen in alle gevallen vaker dan burgers met een linkse politieke voorkeur voor het effect op mijzelf en mijn directe omgeving. Links kiest vaker voor Nederlanders die het minder hebben, de komende generaties en de wereldbevolking.

Ook leeftijd speelt een rol, volwassenen tussen 30 en 49 jaar kijken over het algemeen wat vaker naar het effect op zichzelf en de directe omgeving, terwijl ouderen (65+) vaker aan het effect op anderen denken.

Vraag: Als ik beoordeel of de overheid rechtvaardig te werk gaat (hoe ze omgaat met burgers, het beleid dat de overheid opstelt, de regels die er worden gehandhaafd, etc.), dan let ik vooral op het effect hiervan op ...

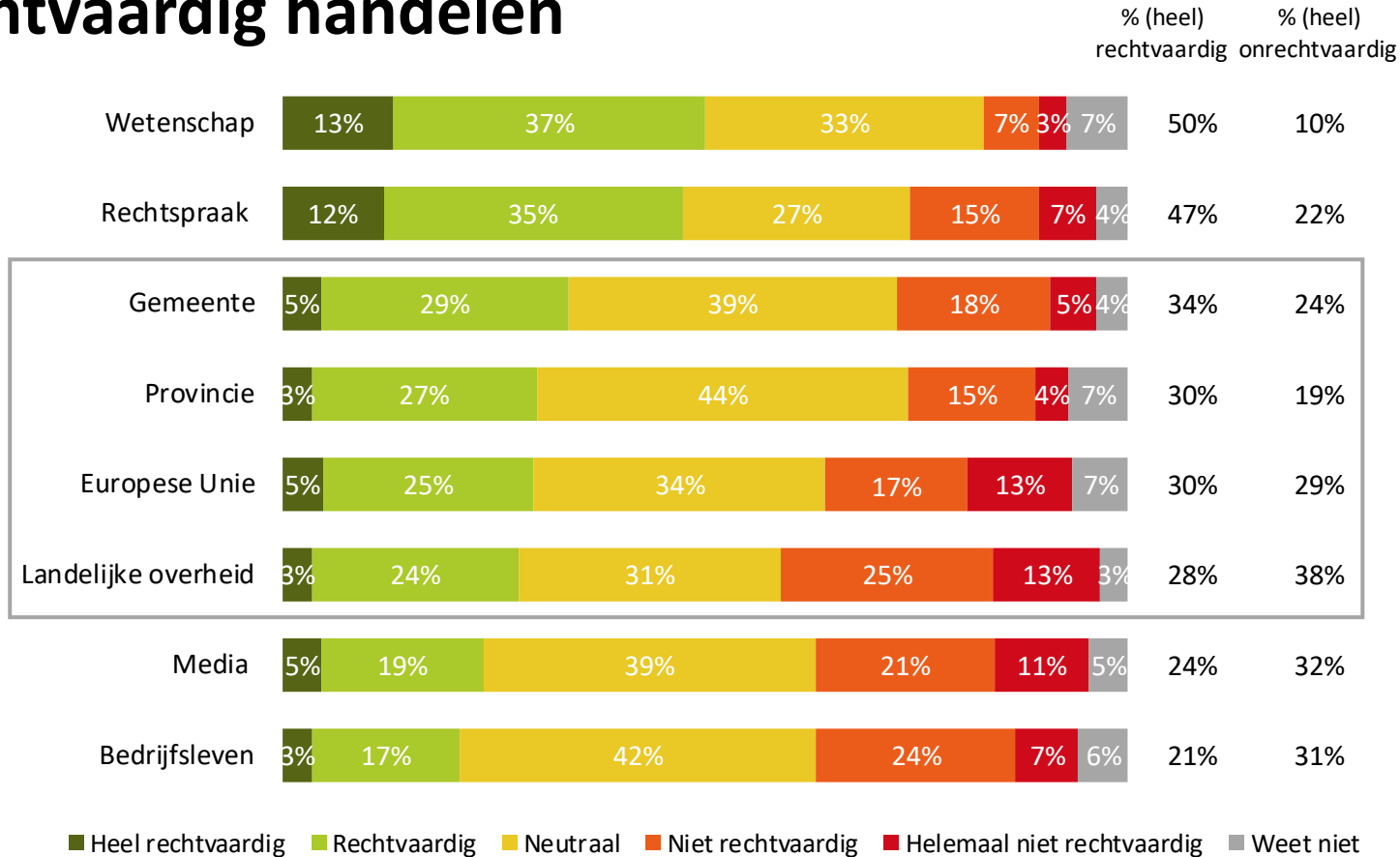
Basis: alle respondenten, n = 1257

Perspectieven op een rechtvaardige overheid

Burgers vinden de 'landelijke overheid' minder rechtvaardig dan andere overheidslagen als het gaat om rechtvaardig handelen

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 34](#)

Vraag: In hoeverre vind je dat de volgende instellingen rechtvaardig handelen?
 Basis: alle respondenten, n = 1257

Overheidsinstellingen, met name de landelijke overheid, worden in dit rijtje minder vaak als rechtvaardig gezien. Slechts een kwart (28%) vindt de landelijke overheid rechtvaardig, twee op de vijf (38%) beoordeelt deze zelfs als onrechtvaardig.

Een aantal* variabelen zijn van invloed op dit oordeel:

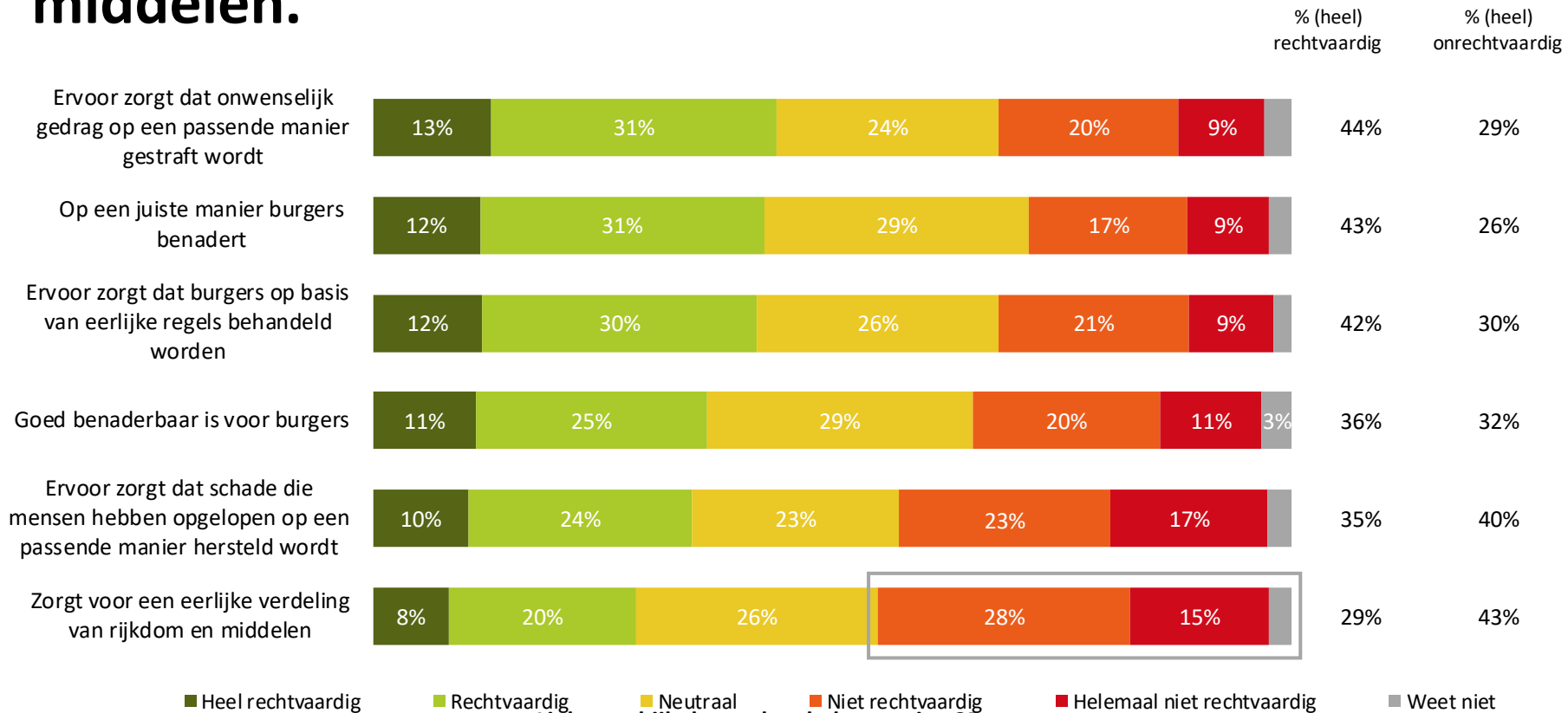
- Leeftijd: ouderen (65+) zijn negatiever dan andere leeftijdsgroepen (49% '(heel) onrechtvaardig').
- Opleiding: Hoger opgeleiden zijn juist positiever dan 'midden' en lager opgeleiden (35% (heel) rechtvaardig).
- Politieke voorkeur: burgers met een rechtse politieke voorkeur vinden de landelijke overheid minder rechtvaardig (43%) dan midden- (27%) en linkse kiezers (38%).
- Vertrouwen in regering of Tweede Kamer: burgers met veel vertrouwen vinden de landelijke overheid ook veel vaker rechtvaardig (75% en 64% vs. 12%).

* Separaat zijn tabellen opgeleverd voor deze vraag met een crossing naar alle achtergrondvariabelen.

Perspectieven op een rechtvaardige overheid

Bij specifiekere uitvraag zijn burgers positiever. Echter, ook bijna de helft vindt de Nederlandse overheid niet rechtvaardig in het eerlijk verdelen van rijkdom en middelen.

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 35](#)

Vraag: In hoeverre vind je dat de landelijke Nederlandse overheid rechtvaardig handelt als het gaat om de mate waarin zij over het algemeen ...
 Basis: alle respondenten, n = 1257

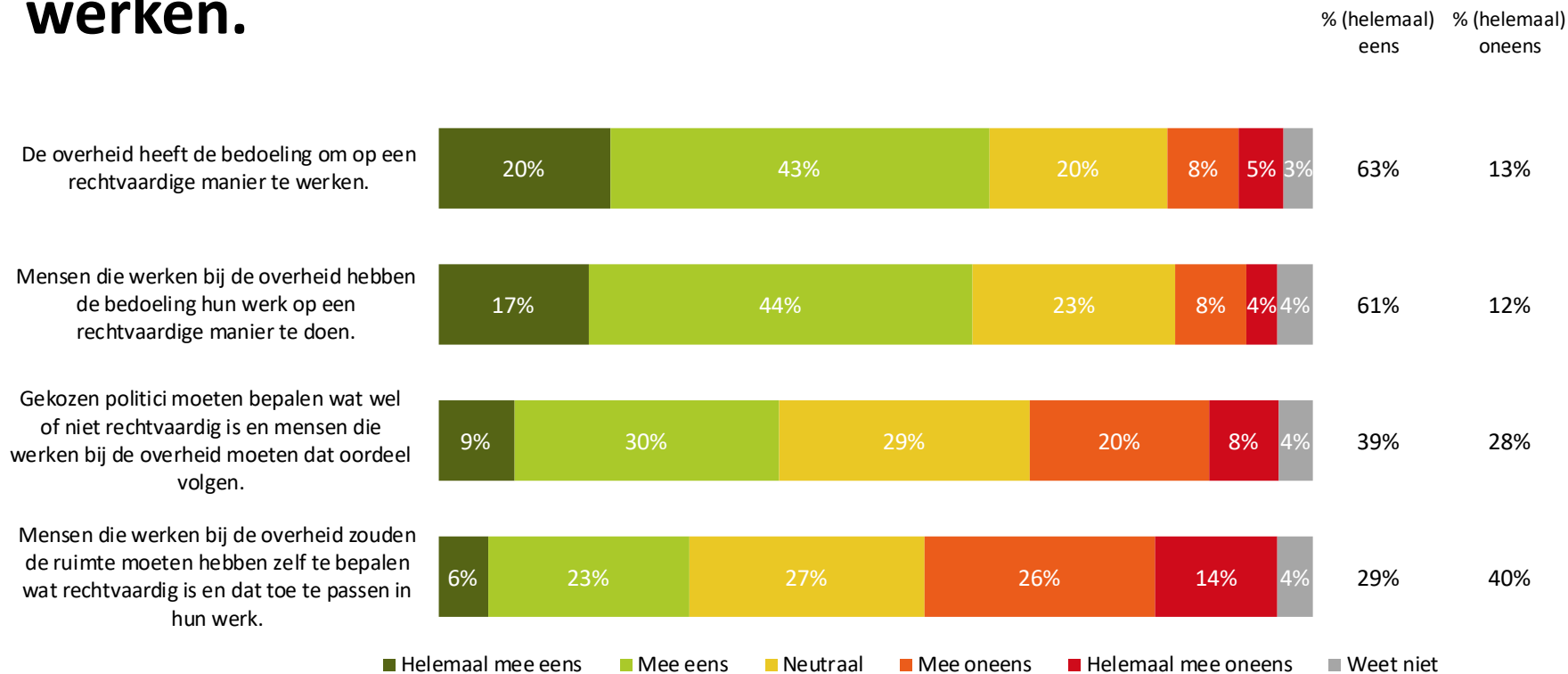
Ook hier is een vergelijkbaar patroon te zien voor de variabelen leeftijd, opleiding en vertrouwen:

- **Leeftijd:** ouderen (65+) zijn voor alle activiteiten negatiever dan andere leeftijdsgroepen.
- **Opleiding:** hoger opgeleiden zijn juist voor alle activiteiten positiever dan middelbaar en lager opgeleiden.
- **Vertrouwen in regering of Tweede Kamer:** bij deze variabele is het grootste effect te zien. Van de groep die (veel) vertrouwen heeft in de regering, vindt ongeveer twee derde tot driekwart de landelijke overheid ook (heel) rechtvaardig als het gaat om deze activiteiten (t.o.v. ongeveer twee vijfde van het totaal).

Perspectieven op een rechtvaardige overheid

Aan de intentie van de overheid als instantie of van werknemers van de overheid ligt het niet; bijna twee op de drie burgers geloven in de bedoeling rechtvaardig te werken.

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 36](#)

Vraag: Kan je aangeven in hoeverre je het eens of oneens bent met de volgende uitspraken:

Basis: alle respondenten, n = 1257

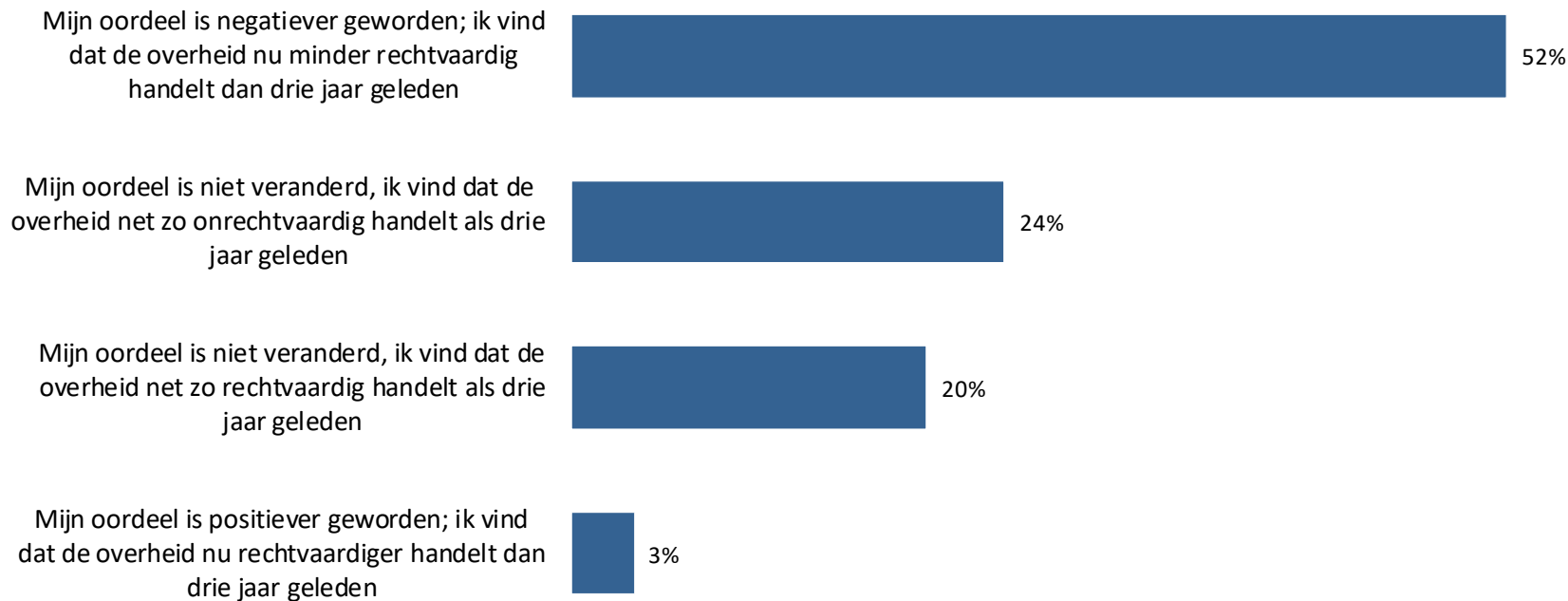
- Meer dan de helft van de burgers gelooft dat de overheid de intentie heeft om op een rechtvaardige manier te werken (63%). Over ambtenaren die bij de overheid werken wordt hetzelfde geloofd (61%). Deze overtuiging is nog veel sterker bij burgers die in de basis al vertrouwen hebben in de regering en de Tweede Kamer.
- Men is minder overtuigd van de ruimte die gekozen politici of werknemers van de overheid zouden moeten hebben/nemen om dat wat rechtvaardig is zelf te bepalen en daarnaar te handelen (slechts 39% resp. 29% is het hiermee eens).

Dit komt ook vaak in de spontane associaties met onrechtvaardig handelen van de overheid terug.

Perspectieven op een rechtvaardige overheid

Voor de helft van de burgers is het sentiment ten aanzien van rechtvaardig handelen van de overheid negatiever dan drie jaar geleden.

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 37](#)

Vraag: In hoeverre is jouw oordeel over hoe rechtvaardig de overheid te werk gaat de afgelopen drie jaar veranderd?
Basis: alle respondenten, n = 1257

- Het oordeel van burgers ten aanzien van de mate waarin de overheid rechtvaardig te werk gaat is de afgelopen drie jaar afgenomen.
- Meer dan de helft vindt dat de overheid minder rechtvaardig handelt dan drie jaar geleden (52%). Dit gevoel is het sterkst onder ouderen (50+).
- Daarbij geeft een kwart aan dat zij al vonden dat de overheid niet rechtvaardig handelt, hiermee is hun oordeel gelijk gebleven (24%).
- De minderheid geeft aan dat de overheid net zo rechtvaardig is als voorheen (20%). En slechts 3% is juist positiever geworden.

Bijlage

- Onderzoeksverantwoording
- Achtergrondkenmerken: beschrijving doelgroep
- Achtergrondinformatie: toelichting op stromingen ten aanzien van rechtvaardigheid

Onderzoeksverantwoording

Onderzoek in het kort

Methode

Kwantitatief online onderzoek
Aankondiging: online
Reminder: online

Doelgroep en steekproef

Doelgroep: algemeen publiek 18+
Steekproefkader: Dynata, vaste partnerpanel van MarketResponse
Steekproef: netto 1257 respondenten

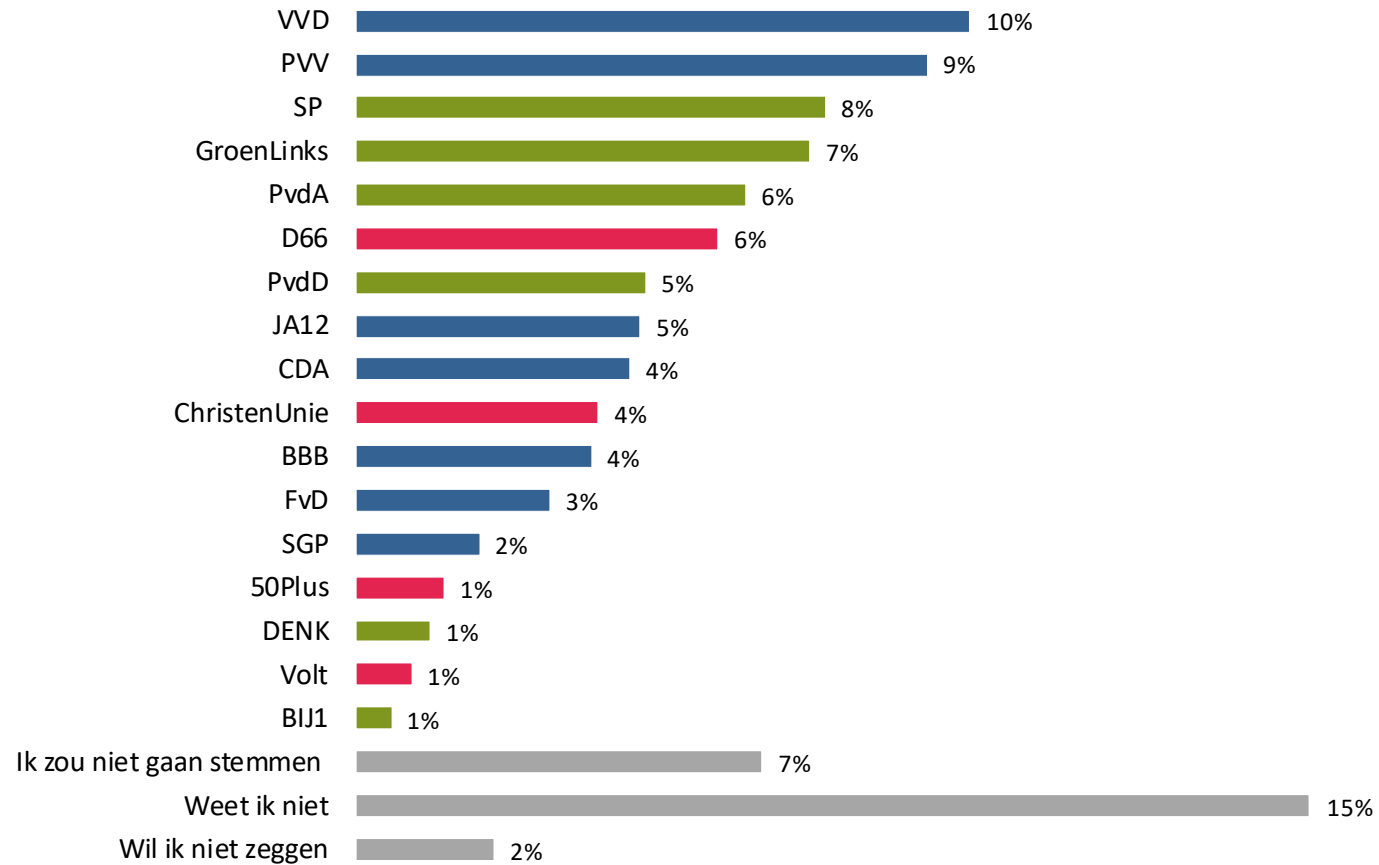

Veldwerk

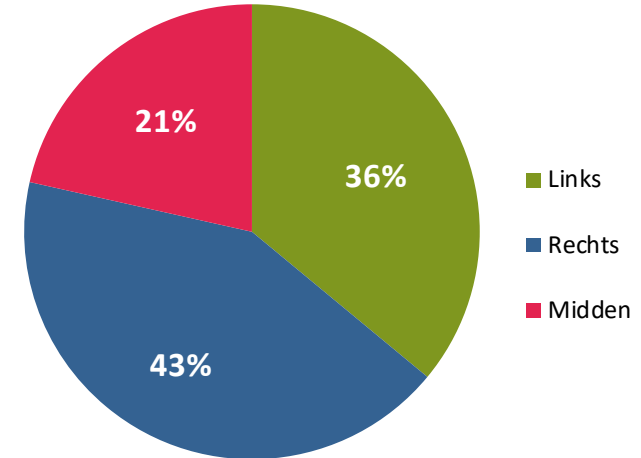
Het veldwerk heeft plaatsgevonden vanaf 23 tot en met 31 mei 2022.
De gemiddelde invultijd van de vragenlijst bedroeg: 9 minuten

Verdeling politieke voorkeur per partij en politieke 'stroming'

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 38](#)

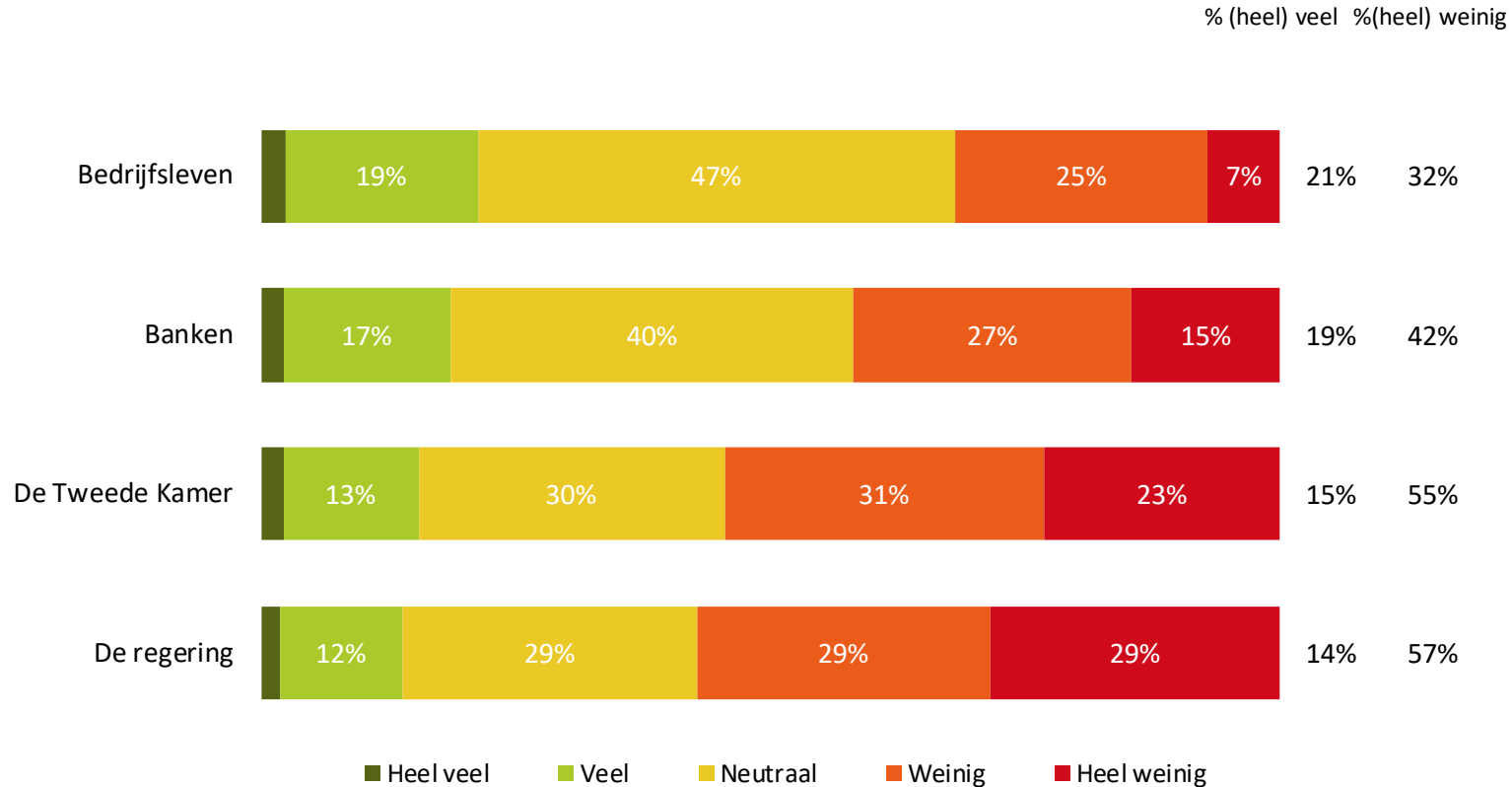
[Link naar bijbehorende tabel op pagina 38](#)

Vraag: Als er nu verkiezingen zouden zijn voor de Tweede Kamer, op welke partij zou je dan waarschijnlijk stemmen?
Basis: alle respondenten, n = 1257

Beschrijving van de doelgroep: vertrouwen in politiek

Mate van vertrouwen in de politiek

[Link naar bijbehorende tabel op pagina 39](#)

Vraag: Hoeveel vertrouwen heb je op dit moment in de volgende instellingen in Nederland:
Basis: alle respondenten, n = 1257

Verkenning m.b.t. stromingen t.a.v. 'Rechtvaardigheid'

Aristotelisme

Focus: deugzaamheid. Gericht op 'het juiste doen' en 'goed burgerschap'.

Kernboodschap:

- Rechtvaardigheid is de deugd waardoor we weten wat het juiste is om te doen.
- Rechtvaardigheid houdt in dat aan mensen wordt gegeven wat hun toekomst.

Utilitarisme

Focus: welzijn. Gericht op het welzijn van een zo groot mogelijke groep.

Kernboodschap:

- Nadruk op principe van het grootste geluk voor het grootst aantal mensen.
- Rechtvaardigheid is uitkomst van een 'pragmatische' afweging van kosten en baten.
- Deugzaamheid speelt geen rol.

Egitarisme

Focus: vrijheid en rechten. Gericht op gelijkheid in vrijheid en rechten voor iedereen.

Kernboodschap:

- Gelijke fundamentele vrijheden voor alle burgers.
- Sociale en economische ongelijkheid is alleen toegestaan als het ten goede komt aan de minstbedeelden.

Libertarisme

Focus: vrijheid en rechten. Gericht op individuele vrijheid bij een 'gelijk startpunt'.

Kernboodschap:

- Nadruk op principe van de vrije markt, individuele vrijheid en zelfbeschikking.
- Formele gelijkheid van rechten en kansen: elke verdeling van welvaart is rechtvaardig, zolang iedereen met gelijke middelen begint.

Sufficiëntarisme

Focus: deugzaamheid, welzijn. Gericht op in ieder geval voldoende basis voor iedereen.

Kernboodschap:

- Iedereen moet voldoende hebben.
- Er is een ondergrens die niet overschreden mag worden.

Limitarisme

Focus: deugzaamheid, welzijn. Gericht op het beperken van extreme rijkdom en/of macht.

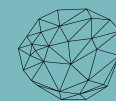
Kernboodschap:

- Extreme rijkdom leidt tot onwenselijke concentratie van economische en politieke macht
- Er is een bovengrens die niet overschreden mag worden.

Bijlagen

- Tabellen (digitale toegankelijkheid)

Bijlage

Vraag: Waar moet je allemaal aan denken bij 'rechtvaardig'?

Vraag: Waar moet je allemaal aan denken bij 'rechtvaardig'?	Totaal
(on)eerlijk	45%
(on)gelijkheid	25%
(on)betrouwbaarheid	9%
Regels	6%
Aanpak ongewenst gedrag	6%
Helpen	5%
Geld / Duurder bestaan	4%
Democratie	3%
Politiek / Overheid	2%
Belastingen	2%
Ongewenst gedrag	1%
Beleid	1%
Tegemoetkoming overheid	1%
Woningmarkt	1%
Armoede	1%

Terug naar de grafiek op pagina 8

Bijlage

Vraag: Waar moet je allemaal aan denken bij 'onrechtvaardig'?

Vraag: Waar moet je allemaal aan denken bij 'onrechtvaardig'?	Totaal
(on)eerlijk	30%
(on)gelijkheid	14%
Ongewenst gedrag	13%
(on)betrouwbaarheid	13%
Discriminatie	12%
Politiek / Overheid	5%
Aanpak ongewenst gedrag	5%
Armoede	4%
Geld / Duurder bestaan	4%
Belastingen	3%
Toeslagenaffaire	3%
Regels	3%
Beleid	2%
Woningmarkt	2%
Tegemoetkoming overheid	1%
Helpen	1%

Terug naar de grafiek op pagina 8

Bijlage

Vraag: Kan je een voorbeeld geven van een situatie uit je eigen leven (of van iemand uit je omgeving) waarin je de overheid juist wél rechtvaardig te werk vond gaan? Zou je nog een voorbeeld kunnen geven van een situatie waarin je de overheid juist wél rechtvaardig ter werk vond gaan?

Vraag: Kan je een voorbeeld geven van een situatie uit je eigen leven (of van iemand uit je omgeving) waarin je de overheid juist wél rechtvaardig te werk vond gaan?	Totaal
Woningmarkt	8%
Politiek / Overheid	7%
(on)gelijkheid	7%
Tegemoetkoming overheid	6%
Geld / Duurder bestaan	5%
Helpen	5%
(on)eerlijk	4%
Democratie	4%
Regels	4%
Toeslagenaffaire	3%
Belastingen	3%
Corona	3%
Beleid	2%
(on)betrouwbaarheid	2%
Ongewenst gedrag	1%
Buitenlanders	1%
Jongeren / Studenten	1%
Armoede	1%

Terug naar de grafiek op pagina 9

Bijlage

Vraag: Kan je een voorbeeld geven van een situatie uit je eigen leven (of van iemand uit je omgeving) waarin je de overheid juist niet rechtvaardig te werk vond gaan? Zou je nog een voorbeeld kunnen geven van een situatie waarin je de overheid juist niet rechtvaardig ter werk vond gaan?

Vraag: Kan je een voorbeeld geven van een situatie uit je eigen leven (of van iemand uit je omgeving) waarin je de overheid juist niet rechtvaardig te werk vond gaan?	Totaal
Woningmarkt	17%
Toeslagenaffaire	16%
Politiek / Overheid	12%
Geld / Duurder bestaan	12%
Belastingen	9%
(on)eerlijk	7%
Tegemoetkoming overheid	6%
Buitenlanders	6%
(on)gelijkheid	6%
(on)betrouwbaarheid	5%
Beleid	5%
Aanpak ongewenst gedrag	5%
Regels	4%
Discriminatie	3%
Corona	3%
Democratie	3%
Ongewenst gedrag	3%
Helpen	3%
Jongeren / Studenten	2%
Armoede	2%

Terug naar de grafiek op pagina 9

Bijlage

Vraag: Als je naar de volgende omschrijvingen kijkt, welke van deze passen volgens jou het beste bij het uitgangspunt van een rechtvaardige overheid? Je mag er 5 kiezen.

Vraag: Als je naar de volgende omschrijvingen kijkt, welke van deze passen volgens jou het beste bij het uitgangspunt van een rechtvaardige overheid? Je mag er 5 kiezen.	Totaal
Gelijke gevallen gelijk behandelen	61%
Zorgen dat iedereen voldoende heeft om van te leven	60%
Uitgaan van dezelfde hoeveelheid vrijheden voor iedereen	45%
Startpunt is gelijke kansen voor iedereen, vervolgens zelf verantwoordelijk voor eigen succes	43%
Goede basis voor in ieder geval minder bedeelden geven	38%
Iedereen geven wat hij/zij verdiend heeft	33%
Stimuleren dat mensen het juiste doen	32%
Individuele vrijheid voorop stellen	29%
Afwegen voor- en nadelen om welvaart voor de samenleving als geheel te bereiken	28%
Uitgaan van grootste welvaart/welzijn voor de grootste groep mensen	12%

Terug naar de grafiek op pagina 14

Bijlage

Vraag: Ben je het eens of oneens met de volgende uitspraken?

Vraag: Ben je het eens of oneens met de volgende uitspraken?	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Top-2 (helemaal eens)	Bottom-2 (helemaal oneens)
De overheid moet ervoor zorgen dat elke burger gelijk is en dezelfde hoeveelheid kansen, rechten en vrijheden heeft.	41%	41%	11%	4%	1%	83%	5%
De overheid moet stimuleren dat mensen het juiste doen en zich goed gedragen. Burgers moeten krijgen wat ze verdienen.	29%	51%	13%	4%	1%	80%	5%
De overheid moet ervoor zorgen dat iedereen in ieder geval voldoende heeft om normaal van te kunnen leven, ook als mensen die meer hebben daarvoor moeten inleveren.	34%	39%	15%	8%	2%	72%	10%
De overheid moet een samenleving creëren waar elke burger de vrijheid heeft om het leven zo in te richten zoals hij/zij dat wil, maar extreme rijkdom en welvaart moet worden begrensd.	26%	38%	20%	12%	3%	63%	15%
Het doel van een overheid is keuzes maken die in de samenleving zorgen voor het grootste geluk voor de grootste hoeveelheid mensen.	16%	42%	27%	10%	2%	58%	11%
Als je hard werkt, mag je veel verdienen/jezelf veel toe-eigenen. Daar moet de overheid zich niet teveel mee bemoeien.	21%	33%	22%	17%	5%	54%	22%
In een samenleving gaat het om 'survival of the fittest', je moet zélf zorgen dat je het goed voor jezelf regelt.	11%	27%	27%	25%	9%	38%	33%

Terug naar de grafiek op pagina 15

Bijlage

Vraag: Als ik beoordeel of de overheid rechtvaardig te werk gaat (hoe ze omgaat met burgers, het beleid dat de overheid opstelt, de regels die er worden gehandhaafd, etc.), dan let ik vooral op het effect hiervan op ...

Vraag: Als ik beoordeel of de overheid rechtvaardig te werk gaat (hoe ze omgaat met burgers, het beleid dat de overheid opstelt, de regels die er worden gehandhaafd, etc.), dan let ik vooral op het effect hiervan op ...	mijzelf en mijn directe omgeving	de meerderheid van de Nederlanders	Nederlanders die het minder hebben dan ik	de komende generatie Nederlanders	de wereldbevolking (alle mensen wereldwijd)
of overheid rechtvaardig te werk gaat	27%	35%	22%	11%	6%
leefbaarheid van de woonomgeving	30%	33%	15%	16%	6%
de woningmarkt	20%	34%	17%	25%	4%
digitalisering	19%	42%	15%	16%	9%
verduurzaming van de eigen woning	32%	27%	16%	18%	7%
verdeling van ruimte in Nederland	17%	39%	13%	25%	5%
verkiezingen (democratie)	17%	49%	13%	15%	6%
het klimaat	11%	22%	10%	33%	24%
verschillen tussen Nederland en overzeese gebieden van het koninkrijk	15%	35%	18%	13%	18%

Terug naar de grafiek op pagina 16

Bijlage

Vraag: In hoeverre vind je dat de volgende instellingen rechtvaardig handelen?

Vraag: In hoeverre vind je dat de volgende instellingen rechtvaardig handelen?	Heel rechtvaardig	Rechtvaardig	Neutraal	Niet rechtvaardig	Helemaal niet rechtvaardig	Weet niet	Top-2 (heel) rechtvaardig	Bottom-2 (heel) onrechtvaardig
Wetenschap	13%	37%	33%	7%	3%	7%	50%	10%
Rechtspraak	12%	35%	27%	15%	7%	4%	47%	22%
Gemeente	5%	29%	39%	18%	5%	4%	34%	24%
Provincie	3%	27%	44%	15%	4%	7%	30%	19%
Europese Unie	5%	25%	34%	17%	13%	7%	30%	29%
Landelijke overheid	3%	24%	31%	25%	13%	3%	28%	38%
Media	5%	19%	39%	21%	11%	5%	24%	32%
Bedrijfsleven	3%	17%	42%	24%	7%	6%	21%	31%

Terug naar de grafiek op pagina 17

Bijlage

Vraag: In hoeverre vind je dat de landelijke Nederlandse overheid rechtvaardig handelt als het gaat om de mate waarin zij over het algemeen ...

Vraag: In hoeverre vind je dat de landelijke Nederlandse overheid rechtvaardig handelt als het gaat om de mate waarin zij over het algemeen ...	Heel rechtvaardig	Rechtvaardig	Neutraal	Niet rechtvaardig	Helemaal niet rechtvaardig	Weet niet	Top-2 (heel) rechtvaardig	Bottom-2 (heel) onrechtvaardig
Ervoor zorgt dat onwenselijk gedrag op een passende manier gestraft wordt	13%	31%	24%	20%	9%	3%	44%	29%
Op een juiste manier burgers benadert	12%	31%	29%	17%	9%	3%	43%	26%
Ervoor zorgt dat burgers op basis van eerlijke regels behandeld worden	12%	30%	26%	21%	9%	2%	42%	30%
Goed benaderbaar is voor burgers	11%	25%	29%	20%	11%	3%	36%	32%
Ervoor zorgt dat schade die mensen hebben opgelopen op een passende manier hersteld wordt	10%	24%	23%	23%	17%	3%	35%	40%
Zorgt voor een eerlijke verdeling van rijkdom en middelen	8%	20%	26%	28%	15%	3%	29%	43%

Terug naar de grafiek op pagina 18

Bijlage

Vraag: Kan je aangeven in hoeverre je het eens of oneens bent met de volgende uitspraken:

Vraag: Kan je aangeven in hoeverre je het eens of oneens bent met de volgende uitspraken:	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet	Top-2 (helemaal) eens	Bottom-2 (helemaal) oneens
De overheid heeft de bedoeling om op een rechtvaardige manier te werken.	20%	43%	20%	8%	5%	3%	63%	13%
Mensen die werken bij de overheid hebben de bedoeling hun werk op een rechtvaardige manier te doen.	17%	44%	23%	8%	4%	4%	61%	12%
Gekozen politici moeten bepalen wat wel of niet rechtvaardig is en mensen die werken bij de overheid moeten dat oordeel volgen.	9%	30%	29%	20%	8%	4%	39%	28%
Mensen die werken bij de overheid zouden de ruimte moeten hebben zelf te bepalen wat rechtvaardig is en dat toe te passen in hun werk.	6%	23%	27%	26%	14%	4%	29%	40%

Terug naar de grafiek op pagina 19

Bijlage

Vraag: In hoeverre is jouw oordeel over hoe rechtvaardig de overheid te werk gaat de afgelopen drie jaar veranderd?

Vraag: In hoeverre is jouw oordeel over hoe rechtvaardig de overheid te werk gaat de afgelopen drie jaar veranderd?	Totaal
Mijn oordeel is negatiever geworden; ik vind dat de overheid nu minder rechtvaardig handelt dan drie jaar geleden	52%
Mijn oordeel is niet veranderd, ik vind dat de overheid net zo onrechtvaardig handelt als drie jaar geleden	24%
Mijn oordeel is niet veranderd, ik vind dat de overheid net zo rechtvaardig handelt als drie jaar geleden	20%
Mijn oordeel is positiever geworden; ik vind dat de overheid nu rechtvaardiger handelt dan drie jaar geleden	3%

Terug naar de grafiek op pagina 20

Bijlage

Vraag: Als er nu verkiezingen zouden zijn voor de Tweede Kamer, op welke partij zou je dan waarschijnlijk stemmen?

Vraag: Als er nu verkiezingen zouden zijn voor de Tweede Kamer, op welke partij zou je dan waarschijnlijk stemmen?	Totaal
VVD	10%
PVV	9%
SP	8%
GroenLinks	7%
PvdA	6%
D66	6%
PvdD	5%
JA12	5%
CDA	4%
ChristenUnie	4%
BBB	4%
FvD	3%
SGP	2%
50Plus	1%
DENK	1%
Volt	1%
BIJ1	1%
Ik zou niet gaan stemmen	7%
Weet ik niet	15%
Wil ik niet zeggen	2%

Vraag: Als er nu verkiezingen zouden zijn voor de Tweede Kamer, op welke partij zou je dan waarschijnlijk stemmen? (ingedeeld in links/midden/rechts)	Totaal
Links	36%
Rechts	43%
Midden	21%

Terug naar de grafiek op pagina 23

Bijlage

Vraag: Hoeveel vertrouwen heb je op dit moment in de volgende instellingen in Nederland:

Vraag: Hoeveel vertrouwen heb je op dit moment in de volgende instellingen in Nederland:	Heel veel	Veel	Neutraal	Weinig	Heel weinig	Top-2	Bottom-2
Bedrijfsleven	2%	19%	47%	25%	7%	21%	32%
Banken	2%	17%	40%	27%	15%	19%	42%
De Tweede Kamer	2%	13%	30%	31%	23%	15%	55%
De regering	2%	12%	29%	29%	29%	14%	57%

Terug naar de grafiek op pagina 24

MarketResponse

Data ▶ Insights ▶ Consultancy